

Idyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2005 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması

Kaan İREN* / Mehmet GÜRBÜZER*

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

*Idyma Akyaka, Gökova, Karia, Obruk, Çöplük
Idyma, Akyaka, Gökova, Caria, Obruk, Çöplük*

ÖZET/ SUMMARY

Idyma ve çevresinde yapılan çalışmalarda bu sene başlıca Gökova, Sakar Tepesi, Orman İşletmesi Bölge Şefliği ve Obruk mevkiinde çalışılmıştır. Ortaçağ kalesinin bulunduğu tepenin güney eteginde bir İlkçağ kentine ait çevre duvarları saptanmıştır. Gökova köyünde yeni soyulmuş bir mezar ile karşılaşmıştır. Orman Bölge Şefliği'ne ait arazide İlkçağ yerleşmesinden kalan bir duvar izinden başka, çeşitli Bizans yapılarıyla karşılaşmıştır. Sakar Tepesinin kuzeyindeki ovalık arazide, Bitli mevkiinde ve Obruk mevkiinde İlkçağ'a ait çiftlik binalarıyla karşılaşmıştır. Ayrıca askeri amaçlı yapılmış bir kule belgelenmiştir. İlkçağ yolunun üzerine yapılan eski Osmanlı yolu takip edilmiş ve bu sırada iki kaya mezarı belgelenmiştir.

The survey of Idyma and its surroundings conducted in 2005 covered Gökova, Sakar Tepesi, the Forestry Commission's Regional Office and Obruk. On the south slope of the hill of the medieval castle some parts of earlier city walls were discovered. A newly looted grave was documented close to Gökova village. In the grounds of the Forestry Commission's Regional Office there are Byzantine buildings, as well as wall traces from antiquity. On the plain to the south of Sakar Hill, in the area of Bitli and Obruk, traces of farms from late antiquity were discovered. A defensive tower was also documented. The Ottoman road which followed the route of an ancient predecessor was traced and two rock tombs by the road were documented.

ARAŞTIRMA BÖLGESİ VE AMACI

Idyma yüzey araştırması 2005 yılında 3-13 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Proje Yrd. Doç. Dr. Kaan İren başkanlığında, Muğla Üniversitesinden Arş. Gör. Mehmet Gürbüzler ve arkeolog Aysun Topaloğlu ile Ege Üniversitesinden arkeolog Koray Doğan Üresin'den oluşan bir ekip tarafından yürütül-

müştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisi olarak ekibimize arkeolog Semra Yıldırım katılmıştır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ve temsilcisi olmak üzere bu projeye maddi destek veren Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Muğla Üniversitesine teşekkürü borç biliriz. Akyaka Beldesi Belediyesi doğal

* Yrd. Doç. Dr. Kaan İREN (Proje Yürütücüsü); Arş. Gör. Mehmet GÜRBÜZER (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü MUĞLA.

bir bilinç ile tarihine ve kültürüne sahip çıkarak araştırmalarımıza elinden gelen her türlü desteği vermiştir. Bu satırların yazarı American Research Institute in Turkey'e (ARIT) verdiği destekten dolayı teşekkür etmektedir. Bu projede az veya çok emeği bulunan herkesi minnet ile anıyoruz.

Araştırmalarımız bu sene Muğla'nın Akyaka beldesi ve Gökova köyü sınırları içinde gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi, Gökova köyünün kuzeyinde bulunan Asartepe'nin üzerinde ve güney eteklerinde İdyma İlkçağ kenti yer almaktadır; yukarıda anılan alanlar olasılıkla İlkçağ'da bu kentin *territorium*'u içinde idi.

2004 yılı ile ilgili araştırma raporumuzda (İren ve Gürbüz 2005: 7-31) ayrıntılı şekilde izah ettiğimiz gibi İdyma antik kentinin ve çevresinin belgelenmesine çağdaş ölçülerde devam ettik. 2005 senesi çalışmamızda, daha önce gidilmemiş birçok taşra yerleşimi keşfettiğimiz gibi, geçen seneden eksik kalan bazı çalışmalarımızı da bitirme fırsatı bulduk. Yaptığımız işin ne kadar önemli olduğu, tek kırık sütunuyla 2400 yıldır ayakta kalmaya çalışan kaya mezarının üzerinden geçen karayolunu genişletme çalışmaları sırasında tanık olduğumuz duyarsız tutumlarla bir kez daha ortaya çıktı. Bu mezarı olası en iyi biçimde belgeledik ve hatta bir de koruma ve restorasyon projesi hazırlattık. Mezar yıkılmadan önce korunmaya alınabilecek mi, bu bir soru işaretidir.

YÖNTEM VE ÇALIŞMA

YÖNTEM

Geçen sene kullandığımız yüzey araştırması yöntemlerini (bkz. İren ve Gürbüz 2005: 9) kullanmayı sürdürdük. Genel olarak nokta (extensive) ama bazı alanlarda yoğun (intensive) yüzey araştırması gerçekleştirdik. Küresel konum bilgilerini almak için GPS aleti kullandık. Erişilen her buluntu çizildi ve fotoğraflandı. Bu sene dijital fotoğrafa ağırlık verdik. Mimari buluntular 1:20 ölçeğinde çizildi. Çizimler "AutoCAD 2006" programında haritaların üzerine aktarıldı. Fotoğraflar için "Adobe Photoshop CS2", küçük buluntuların çizimi için "Adobe Illustrator CS2" programları kullanıldı. Sonuçta belgeleme işlemlerimiz bilgisayar ortamında saklanacak hale geldi.

ÇALIŞMA

Bir önceki döneme ilişkin yazımızda (İren ve Gürbüz 2005: 7-31) şehrin ve çevresinin coğrafyası, araştırma yöntemleri, gerekli haritacılık işlemlerinin yapılması, araştırma tarihçesi ve bölgenin tarihi gibi konular yeterince ayrıntılı verildiği için burada tekrarlanmayacaktır. Bu makalede doğrudan 2005 yılında yapılan araştırmalara değinilecektir.

2005 yılı araştırmaları

Yapılan yol genişletmesi ertesinde yağın yağmur-

lar, Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) güney eteğinin bitiminde doğu-batı doğrultulu yer yer tahrip olmuş duvar kalıntısı (env. no: N20.A8.25/ lev. 5: res. 2) ortaya çıkarmıştır. Bu duvarlardan bazıları büyük, kaba, çokgen taşlardan, bazıları düzgün dörtgen taşlardan inşa edilmişlerdir. Bunların çok evreli çevre duvarları olduğu kuşkusuzdur ve en az dört evre birbirini izlenmektedir. Toprak üzerinde görülenler, Ortaçağ kalesinin altında kalan İlkçağ yerleşmesini kuşatan duvarların bir parçası olmalıdır. Geçen sene de İlkçağ yerleşmesinin doğu, batı ve kuzeyinde çevre duvarı izlerine rastlanmıştı. Duvarların arkasında yamaçtan akan toprağın kesitlerinden Hellenistik ve Roma devirlerine ait seramik ve cam parçaları bulunmuştur (Katalog no. 3-5). Çevrede yapılan yüzey araştırmasında ise daha erken, MÖ 4. yy'a ait Attika kap parçaları ele geçmiştir (Katalog no. 1-2). Böylece Ortaçağ kalesinin altındaki yerleşmenin en azından MÖ 4. yy'a kadar geri gitmesi olasılığı ortaya çıkmıştır. Zaten düzgün dörtgen taşlardan örülmüş duvarlar da yaklaşık olarak bu dönemi çağrıştırmaktadır. Ortaçağ kalesinin kuzeyinde yapılan araştırmalarda arıcılar için açılan yolun güney tarafında büyük bir yapıya ait *streobates* (lev. 5: res. 3) ve duvar parçaları ortaya çıkmıştır.

Gökova köyünün girişinde defineciler tarafından yeni açılmış bir mezar (lev. 5: res. 4) belgelenmiştir. Mezar, köyün batı girişinde, Asartepe'nin eteğinin başlangıcından geçen taşıt yolunun kuzeyindedir. Mezarın içine defineciler tarafından dış duvarı kırılarak girilmiş. Kapısı bulunmamıştır.

Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin arazisinde geçen sene başlayan araştırmalara bu sene de devam edilmiştir. Öncelikle Hagios Kosmas'ın olduğunu düşündüğümüz kilisede (env. no: N20.A8.13) çalışmalara başladık. Kilisenin korunan bütün taşlarını çizdik ve fotoğraflarını çektik (lev. 2: şek. 3; lev. 5: res. 5). Yetmişli yıllarda burada yapılan tadilat sırasında yapının batı kısmının tamamen tahrip edildiğini öğrendik. Yine de doğu tarafı daha iyi korunduğu için yerli halkın önceden görülebildiğini söylediği mozaiklerin bir kısmının korunmuş olması düşünülebilir. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisinde birçok merdiven ve yol izine rastladık. Bu yolların keşişler tarafından sahile inmek için kullanıldığı düşünülebilir. Tam olarak işlevi anlaşılamayan tonozlu bir depo veya sarnıç binasından arta kalanlar belgelendi (lev. 2: şek. 4; lev. 6: res. 6). Yapı Bizans devrinden olsa gerektir. İyi korunmuş bir başka Bizans devri yapısı tek bir girişi olan tonozlu bir yapıdır (lev. 2: şek. 5; lev. 6: res. 7). Bu yapı orman alanının batı ucundadır ve kuzey-güney doğrultuludur. İçi dolduğu halde korunan yüksekliği 1.60 m'dir. Duvarlarda doğu-batı doğrultulu giriş delikleri bulunmaktadır. Ayrıca tonozun içinde kuzey-güney doğrultulu kalın bir mahya girişinin yuvaları görülmektedir. Yapının içi sivalıdır (lev. 6: res. 8). Ne yazık ki, defineciler tarafından keşfedi-

lip güney duvarında bir delik açılarak içine girilmiştir. Sarnıç veya mezar¹ olduğu düşünülebilir. Ancak önemli birinin mezarı olması için yakın çevresinde bir kilise beklenmelidir; bu mevcut değildir. Sarnıç için ise suyun dışarıya çıkarılması zor gibi görülmektedir. Bununla birlikte yapısal yönden Keramos örneği ile benzerlikleri nedeniyle sarnıç olması daha muhtemeldir (Spanu 1997: res. 62-63). Yine Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin batısında, yoğun bitki örtüsü tarafından kapatılmış, olasılıkla Hellenistik ya da Roma devirlerine ait bir duvar ile karşılaşmıştır. Duvar düzgün dörtgen bloklardan inşa edilmiştir. Görülen çok sayıda obruk, Orman İşletmesi Bölge Şefliği alanının altındaki ana kayanın içinin sünger gibi mağaralar ve dehlizlerle dolu olduğunu göstermektedir. Bu durum, yerleşimde su ihtiyacını sağlamada yardımcı oluyordu. Seneca, Idyma'da depremlerle ortaya çıkan yeraltı kaynaklarından bahsetmektedir (Seneca: 245-247). Seneca'nın bahsettiği Idyma, Gökova'nın kuzeyinde Roma devrinde terk edilen sarp ve küçük yerleşim değil, Orman İşletmesi Bölge Şefliğindeki yeni Idyma olmalıdır. Burası bu tür doğa olaylarına yapı olarak daha elverişlidir.

Akyaka, Çöplük mevkiine Maden İskelesinden gidilmektedir. Buranın ismi Akyaka beldesinin çöplerinin döküldüğü yer olmasından gelmektedir. Akyaka, Çöplük mevkiinde iki tane çiftlik binası ile karşılaşmıştır. Bunlardan güneyde olanı, bir yapı topluluğunun içindeki bir kule (env. no. N20.A8.26/ lev. 2: şek. 6; lev. 6: res. 9) görünümündedir. Burası olasılıkla benzerine Kilikia'da (Durugönül 1998: res. 1, 7, 10, 13, 30, 40, 50-52, 55; Durugönül 2001: 443, res. 9) ve Karia'nın başka yerlerinde (Bean ve Cook 1955: 119, res. 6 ve s. 122, res. 9; Jobst 1978: 452, res. 3) rastladığımız yaklaşık kare planlı kulelere benzemektedir; bununla birlikte buradaki kule askeri amaçlı değil de, çiftlik yapısı olarak kullanılmış olsa gerektir. Kule bağımsız olarak durmaktadır. İçinde defineci kazıları yapılmıştır. Dörtgen planlıdır ve iri taş bloklardan inşa edilmiştir. Yapı yer yer 1 metre yüksekliğe kadar korunmuştur. Yapının güneyinde teras duvarları görülmektedir. Batısında bir duvar izi vardır. Bu çiftlik yapılarının ikincisi ise (env. no. N20.A8.24) oldukça büyük bir alana yayılmış gibi gözükmesine karşın iyi korunmamıştır. Yüzeyde boynuz biçimli *amphora* kulpu (lev. 6: res. 10) ve içbükey çatı kiremitleri görülmektedir; bunlar Antikçağın sonuna işaret etmektedir. Ayrıca yoğun ve bir defineci kazısından savrulmuş bu kiremitler bir mezarı işaret ediyor da olabilir. Benzerlerinden yola çıkarsak bu kuleler Hellenistik devirde yapılmış olabilirler, ancak çevrelerindeki küçük buluntular İlkçağ'ın sonlarına dek kullanılmışa benzemektedir.²

Buradan taşıt yolu izlenerek daha batıya gidildiğinde Obruk mevkiine gelinmektedir. İlk yerleşme (env. no. N20.A8.27) yolun kuzeyindedir. Yerleşmenin modern bir çiftlik evinin arkasında kalması, burada oturanların, eski yapılardan taşları devşirerek kendi

ihtiyaçlarına göre kullanmalarını kolaylaştırmıştır. Bu da yerleşmenin yok olmasına yol açmıştır. Korunabilmiş duvarlar belgelenmiştir (lev. 6: res. 11).

Bu kalıntıların karşısında, yolun güney tarafında başka iki yerleşim daha bulunmaktadır. İlkinde küçük alçak bir tepenin doğusunu saran kuzey-güney doğrultulu bir duvarın izleri görülmektedir (lev. 2: şek. 7; lev. 6: res. 12). Bu duvarın arkasında yine bir duvar bulunmaktadır. Duvarlar ikiyüzlü olmadıkları için destek duvarı olarak algılanabilirler.

Denize doğru daha güneyde, bir burunun üzerinde dörtgen planlı bir binanın (env. no. N20.A8.28) izleri görülmektedir (lev. 3: şek. 8; lev. 6: res. 13). Binanın çokgen büyük taş bloklarından inşa edilmiş kalın duvarları yer yer 1 m'ye kadar korunmuştur. Yapıya giriş batıdandır. Buradan dikdörtgen planlı kuzey-güney doğrultulu bir mekâna girilir, bu mekândan daha doğuda bulunan aynı ölçülerdeki mekâna giriş yeri bellidir, bununla beraber soldaki, yani kuzeydeki daha büyük doğu-batı doğrultulu mekâna geçiş de mümkün olmalıdır. Bu yapının bir çiftlik evi olma ihtimali vardır; duvarların kalın olması onun çok katlı olabileceğini düşündürmektedir. Bu yapı şu ana kadar Idyma ve çevresinde bulduğumuz en büyük bağımsız yapıdır. Üç mekânlı benzer plana Lykia kulelerinde rastlamak mümkündür (McNicoll 1997: res. 42; Konecny 1997: lev. 51: 23, lev. 54: 31, lev. 70: 89, lev. 71: 95). Her ne kadar bu kulelerin ölçüleri Lykia'daki bu örnek yapıdan küçükse de, plan benzerliği ve çevrede pek çok kule oluşu buranın da bir kule olması ihtimalini doğurmaktadır. Yapının, çok katlı olduğu göz önüne alınırsa, bir askeri erken alarm sisteminin parçası olabilir, ancak yine de içinde bir ailenin barınabileceği kadar büyüktür. Bu nedenle asil işlevi çiftlik olmalıdır.

Daha batıya giderek Derince'ye ulaşılmaktadır. Burada askeri bir kulenin kalıntılarıyla (env. no. N20.A8.29/ lev. 3: şek. 9; lev. 7: res. 14). ile karşılaşmıştır. Bu orman alanındaki yerleşim, denizden gelebilecek korsan tehlikesine karşı, çevreyi gözetlemeye son derece elverişli konumuyla erken alarm sisteminin bir parçası olabilir.

Üzerinde Idyma'nın erken alarm kulelerinden birinin olabileceğini düşünerek şehrin doğusundaki en yakın ve hâkim durumdaki Sırıncak Tepeye çıkıldı. Sakar Geçidinin başladığı yerden ormancılara açtığı bozuk yoldan bu tepenin hemen kuzeyindeki trafoya kadar taşıt ile gelindi, burada yaptığımız araştırmada 1. Dünya Savaşından kaldığını tahmin ettiğimiz bir siper (env. no. N20.A8.20/ lev. 3: şek. 10; lev. 7: res. 15) ile karşılaştık. Yüzeyde sadece çok küçük ve dolaşmış, profil vermeyen iki adet parça ile karşılaşmıştır.

Sakar Tepesinin zirvesinden kuzeye doğru uzanan yamaç takip edildiğinde, günümüzde tarım amaçlı kullanılan tarlanın hemen kuzeyindeki küçük tepe üzerinde, oldukça tahrip olmuş bir kalıntının izlerine

rastlanmıştır (env. no. N20.A8.22/ lev. 7: res. 16) edilen bilgiye göre yakın zamanda arazinin buldozeler vasıtasıyla düzleştirilmesi sonucunda kalıntı hemen hemen tamamıyla tahrip edilmiştir. Kalıntıya ait sadece doğu-batı doğrultulu bir duvar korunmuştur. Ayrıca yapı ile ilişkili olan ve duvarın batı tarafında, yaklaşık 50 cm genişliğinde bir kanal yer almaktadır (lev. 3: şek. 11; lev. 7: res. 17). Etrafta dağınık olarak görülen seramik buluntularına dayanarak yapının İlkçağ sonunda kullanıldığı ileri sürülebilir. Yapının etrafında herhangi bir yerleşim izinin olmayışı ise bir çiftlik olma ihtimalini akla getirmektedir.

Akyaka'dan Marmaris sapağına inen yolun yaklaşık 100-200 m aşağısında sol tarafta, kuzeye Sakar Tepesine doğru devam eden, ortalama 3 m genişliğinde ve gelişigüzel taşlardan örülüşü bir yol tespit edilmiştir (lev. 1: şek. 2; lev. 7: res. 18). Yol her ne kadar Osmanlı devrinde kullanılmışsa da, antik bir yolun üzerine inşa edilmişe benzemektedir; bu yol kuzeye doğru izlendiğinde, günümüzde modern yolun genişletilmesi çalışmaları sonucunda yamaçlardan düşen kaya parçalarıyla kapandığı saptanmıştır (lev. 7: res. 19). Yolun doğuya doğru köşe yapıp kıvrıldığı bir noktada ana kayaya oyularak yapılmış ve benzerlerine İdyra nekropolisinde rastlanan bir kaya mezarı (env. no. N20.A8.23/ lev. 9: res. 20) belgelenmiştir. Mezarın içinde, sağ tarafta ana kayaya oyulmuş sanduka tipinde ölü yatağı yer almakta; sol tarafta başka bir yatak bulunmamaktadır. Mezarın giriş kısmı kare planlıdır ve girişin hemen sağ üst köşesinde bir niş izi vardır. Yine aynı noktada, fakat kuzeye doğru çıkarken yolun sağ kenarında *apsis* formunda bir niş daha yer almaktadır (lev. 7: res. 21). Yolun üzerinde Antikçağ'a ait bir öğütme taşı ile karşılaşılması ve toplanmıştır.

Sakar Geçidinin daha kuzeyine çıkıldığında aşağıda, çalışılan Osmanlı (?) yolunun bir kez daha görüldüğü fark edildi ve GPS aleti ile koordinatları alınarak çizildi. Bu yolun başlangıcında bir sarnıç ve bir değirmen yıkıntısı da belgelendi.

Akyaka-Marmaris yolunun hemen sol tarafında bir prese ait blok taş bulunmuştur (lev. 8: res. 22). Taşın bir yüzünde, geçen sene Tümsek mevkiinde bir benzeri bulunan kırlangıç kuyruğu şeklinde bir oyuk yer almaktadır. Bu kısma muhtemelen zeytinyağı imalatı sırasında pres koluna ait bir hatil oturmaktaydı.

Bitli'de yapılan çalışmalarda büyük ve iyi korunmuş bir kule (env. no. N20.A8.30) ile karşılaşılması ve belgelenmiştir. Tuhaf olan, büyük bloklardan yapılmış bu kulenin (lev. 3: şek. 12; lev. 8: res. 23) duvarının Klasik devir gibi gözükmesine karşın üzerinde horasan harcından sıva bulunmasıdır. Bu da Bizans devrinde bu kulenin hâlâ kullanıldığını göstermektedir. Plan bakımından, yukarıda Çöplük mevkiinde anılan kale için yazılanlar bu yapı için de geçerlidir.

Sakar Geçidinin başladığı tepe noktada "Kutlu Doğum Ormanı"nın doğusundaki tarlalarda yapılan *in-*

tensive yüzey araştırmasında, bazı tarlalarda yoğun olarak Antikçağ'ın sonuna (Geç Antikçağ) ait seramiği ile karşılaşılmasıdır. Burada bu dönemden, küçük bir yerleşimin olması olasıdır.

Ayrıca Akyaka beldesi içinde devşirme malzeme olarak kullanılan, taşınabilir kültür varlıkları da belgelenmiştir. Yücelen Otelin park yeri girişindeki antik sütun tamburu ve iki buğday öğütme çarkı belgelenmiştir (lev. 8: res. 24). Ayrıca aynı kurumun elektrik kutusunun bir yanında Bizans kilisesi pencere sütunu (lev. 8: res. 25) kullanılmıştır; bu devşirme sütun olasılıkla Hıristiyanlığın ilk dönemlerine (Erken Hıristiyanlık) aittir (Ötügen 1996: 148 lev. 21.2-3; Acconci 2003: 276-7 res. AA17-9). İskele mevkiinde de iskele babası olarak kullanılmış bir İon sütunu ve Bizans sütunları belgelendi ve GPS aleti ile koordinatları alındı (lev. 8 res. 26-27). Beton iskeledeki devşirme taşlar da fotoğraflandı (lev. 8: res. 28). İskele mevkiinde, daha ilerdeki bir Bizans kilisesine ait olabilecek pencere sütunu, iskele babası olarak kullanıldığı yerde belgelendi (lev. 9: res. 29). Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin birinci kapısının yanındaki sunak ve taşlar belgelendi.

(K. İren)

Küçük buluntular

İdyra'da 2004 sezonunda Akyaka-Gökova köyleri yolunun sol tarafında, L. Robert (Robert 1937: 481) tarafından Bizans devrine tarihlenen kalenin yer aldığı alçak tepenin etrafında yapılan yüzey araştırmasında, İlkçağ'a ait duvar kalıntıları tespit edilmiştir (İren 2005). Söz konusu duvarlar büyük blok taşlardan örülüdür ve tepenin dört tarafı boyunca izlenebilmektedir. Yapılan ilk incelemeler sonucunda tepede, Bizans kalesinden önce İlkçağ'a ait bir yerleşimin olduğu yönünde veriler elde edilmiştir. 2005 yılında Bizans kalesinin etrafında devam eden yüzey araştırmaları ile birlikte, Klasik, Hellenistik ve Roma devirlerine ait seramik parçalarının ve bir adet cam parçasının bulunması, tepede İlkçağ yerleşimi olduğunu kanıtlamaktadır. Yüzeyden ele geçen seramik buluntularına dayanarak, söz konusu yerleşimin Klasik devirden Roma devrine kadar kesintisiz olarak devam ettiği saptanmıştır. Seramik parçaları içerisinde Attika üretimi, siyah firnis'li *kyliks-skyphos* ve *cup-kantharos* kaide parçaları, Knidos üretimi bir adet kandil parçası, yine olasılıkla Kos üretimi bir adet *amphora* ağız kenarı-boyun parçası ve bir adet cam kâse kaide parçası yer almaktadır.

1. Akyaka. Kale. Siyah firnis'li *kyliks-skyphos* kaide parçası. Rafine, az mika katkılı, kırmızımsı sarı (7.5 YR 6/8) renkte kil. Dış yüzeyi ve kaidenin iç kısmı kırmızımsı siyah renkte (2.5 YR 2.5/1) firnis'e sahip. Kaidenin zemine değen uç kısmı rezerve bırakılmış. Krş. ÖZBAY 2004: 139, şek. 2a; SPARKES ve TALCOTT 1970: no. 621; CORBETT 1949: şek. 5/55. MÖ 4. yy'ın başına tarihlidir (lev. 4: şek. 13).

2. Akyaka. Kale. Siyah firnis'li *cup-kantharos* kaide parçası. Rafine, az mika katkılı, kırmızımsı sarı (7.5 YR 6/8) renkte kil. Kırmızımsı siyah renkte (2.5 YR 2.5/1) firnis. Yüzey ve kaidenin altı firnis'li. Kaidenin alt kısmının ortasında rezerve bir bant bulunmakta. Krş. ROTROFF ve CAMP 1996: 263-294, şek. 8/4, 10; SPARKES ve TALCOTT 1970: no 806, 841. MÖ 4. yy'ın üçüncü çeyreğine tarihlidir (lev. 4: şek. 14).
3. Akyaka. Kale. Amphora ağız-boyun parçası. Mika, kalker ve organik katkılı, kırmızımsı sarı (5 YR 7/8) renkli kil. Krş. VANDERPOOL, McCREDIE ve STEINBERG 1962: lev. 19/7; DOĞER 1991: 95, res. 92. MÖ 3.-2. yy'a tarihlidir (lev. 4: şek. 15; lev. 9: res. 30).
4. Akyaka. Kale. Kandil parçası. Üst kısmı tamamen korunmasına karşın, alt kısmı kayıptır. Discus'unda rozet motifi ve rozeti çevreleyen bir yiv yer almaktadır. Kırmızımsı sarı (5 YR 6/6) renkte kil. Kandil form olarak Loeschcke'nin Tip VIII grubuna dâhildir. Knidos üretimidir. Krş. BAILEY 1988, Q 2850, Q 2851. MS 2. yy'a tarihlenmektedir (lev. 4: şek. 16; lev. 9: res. 31).
5. Akyaka. Kale. Cam kâse kaide parçası. Alçak halka kaidelidir. Krş. HAYES 1975: no. 55-58. MS 1. yy'ın başına tarihlidir (lev. 4: şek. 17; lev. 9: res. 32).

(M. Gürbüzer)

SONUÇ

2004 senesi envanter çalışmasında elde edilen veriler, 2005 yılındaki çalışmalarla sağlamaştırılmıştır. Bu sene ormanda yaptığımız çalışmalar sonucunda iki ayrı Idyma olabileceği düşüncesine varmış bulunuyoruz. İki Gökova köyünün kuzeyinde kalan Asar-tepe'nin üzerine ve güney eteklerine kurulmuş olan ve uzun zamandır bilinen küçük yerleşme, diğeri bugün Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin konuşlandığı tepenin üzerinde ve çevresinde yer alan yerleşmedir. İlk yerleşme Hellenistik devirde terk edilmiş olmalıdır. Yeni Idyma, Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin bulunduğu alanda kurulmuş olabilir. Bu sene elde edilen veriler bunu destekler niteliktedir.

Maden İskelesinin batısında kalan arazide, birbirinden fazlaca uzak olmayan çok sayıda çiftlik binası bulunmaktadır. Ayrıca Sakar Tepesinin güneyindeki

ovalık arazide de aynı olgu söz konusudur. Her ne kadar, bazıları daha eski zamanlarda inşa edilmiş görünse de, sözü geçen çiftlikleri genel olarak İlkçağ'ın sonlarında şehirlerin nüfuslarının azalması ile taşraya yönelen demografik akışın yansıması olarak yorumlamak gerekir. Bununla birlikte az sayıda kule, bugün Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin arazisinde bulunan yerleşim için, denizden yaklaşan düşmana karşı erken uyarı sisteminin bir parçası olarak Roma devrinde inşa edilmiş olsa gerektir.

ÖNERİLER

İnişdibi mevkiinde bulunan kaya mezarları büyük tehlike altındadır. Bu mezarlar yürüme seviyesinde ve taşıt yolu kenarında oldukları için kolaylıkla ziyaret edilebilmektedir. Bu da onlara yüksek bir turistik nitelik ve değer kazandırmaktadır. Bununla birlikte 2400 yaşındaki bu mezarlar yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Özellikle en büyük ve gösterişli olanı acil müdahaleye ihtiyaç duymaktadır. *Templum in antis* planlı olan bu mezar olasılıkla daha inşa edilirken sütunlarından birini yitirmiştir. Tek sütun bütün cepheyi desteklemektedir. Mezar çok yumuşak konglomera kayasına oyulmuştur. Kayanın dokusu zaman içinde yağmur suları, bitkiler ve diğer doğal etkenlerle aşınmıştır. Duvarlarda ve tavanda derin yarıklar meydana gelmiştir. Bunun üzerine, son felaket olarak sütun iki yerinden diyagonal olarak kırılmıştır. Yöre halkı ve resmi yetkililer mezarın korunmasına duyarsızdır. Ayrıca mezarın üzerinden geçen Marmaris yolunda, ağır makinelerle yol genişletme çalışması yapılmıştır. Mezarın yıkılması sadece bir kültürel varlığın yok olması anlamına gelmemekte, aynı zamanda her gün ziyaretine gelen insanların da can güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Yol genişletme çalışmalarının durdurulması için birçok girişimde bulunduk. Aynı zamanda disiplinler arası bir çalışmayla bir koruma ve restorasyon projesi hazırlattık. Ancak başvurduğumuz özel ve tüzel kişilerin hiçbirinden gerekli alakayı göremedik. Her halükârda bu mezarın bir an önce korumaya alınması ve daha sonra projelendirilerek restore edilmesi gerekmektedir; yoksa 2400 yıllık mirasımızı bundan sonra fotoğraflardan hatırlayacağız. Tek avuntumuz araştırmamız sayesinde bu mezarın mümkün olan en iyi biçimde belgelenmesi ve restitüsyonunun çizilmesi olmuştur. ☺

NOTLAR

1. Bu tür tonozlu, kısmen yer altına yapılan Bizans dönemi mezarları için bkz.: Spanu 1997: res. 84; Laskaris 2000: lev. 590-594, lev. 600: 41, lev. 622: 93-94, lev. 624: 99, lev. 630: 113-114, lev. 634: 129-130, lev. 637: 136, 138, lev. 638: 140 ve özellikle lev. 612: 70 benzerlik taşımakta; Ruggieri ve Giordano 2003: 210 sol alt, 211, res. P35.
2. Çiftlik kulelerin Klasik devirden Bizans devrinin başına kadar devam ettikleri, hatta belki de eğer Teos'da bahsedilen feodal beyleri de hesaba katacak olursak MÖ 6. yy'a kadar geri gittiklerini bugün kabul edebiliriz (Zimmermann 1992: 97).

KISALTMALAR

- AST Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara.
- BSA *The Annual of the British School of Athens*. British School at Athens. Londra.

KAYNAKÇA

- ACCONCI, Alessandra
2003 "La decorazione scultorea; catalogo" V. Ruggieri (derleyen), *Il Golfo di Keramos: dal tardo-antico al medioevo bizantino*: 267-322. Rubbertino: Soveria Manelli.
- BAILEY, Donald M.
1988 *Catalogue of the Lamps in the British Museum III: Roman Provincial Lamps*, Londra: British Museum.
- BEAN, George E., John M. Cook
1955 "The Halicarnassus Peninsula", *BSA* 50: 85-171.
- CORBETT, Peter, E
1949 "Attic Pottery of the Later Fifth Century from the Athenian Agora", *Hesperia* 18/4: 298-351. Massachusetts: Harvard University.
- DURUGÖNÜL, Serra
1998 *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien : eine Untersuchung zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium*. Bonn: Rudolf Habelt
- 2001 "Nagidos'un Tarihteki Yeri". editörler: Eric Jean, Ali M. Dinçol, Serra Durugönül. *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.-C.-4e siècle ap. J.C.)*. Actes de la table ronde internationale d'Istanbul, 2-5 novembre 1999. 429-444. Paris: E. de Boccard.
- DOĞER, Ersin
1991 *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir: Sergi Yayınevi.
- HAYES, John
1975 *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum*, Toronto: The Hunter Rose Company.
- İREN, Kaan
2005 "İdyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", 23. AST. (baskıda)
- İREN, Kaan ve Mehmet GÜRBÜZER
2005 "İdyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması", *TÜBA-KED* 4: 7-31.
- JOBST, Werner
1978 "Hellenistische Aussenfortifikationen". editörler: Sencer Şahin, Elmar Schwertheim, Jörg Wagner, *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28 Februar 1976*. 447-456. Leiden: I. E. J. Brill.
- KONECNY, Andreas
1997 *Hellenistische Turmgehöfte in Zentral- und Ostlykien*. Viyana: Phoebos Verlag.
- LASKARIS, Nikolaos G.
2000 *Monuments funéraires paléochrétiens (et byzantins) de Grèce*. Athina: Stéphanos D. Basilopoulos.
- MCNICOLL, Anthony
1997 *Hellenistic fortifications from the Aegean to the Euphrates with revisions and an additional chapter by N.P. Milner*. Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press.
- ÖTÜKEN, Yıldız
1996 *Forschungen im Nordwestlichen Kleinasien. Antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa. Istanbul Mitteilungen Beiheft 41*. Tübingen: Ernst Wasmuth Verlag.
- ÖZBAY, Fikret
2004 "The History of Klazomenai in the Fourth Century B.C. and the Settlement at Chyton", editörler: A. Moustaka, E. Skarlatidou ve Y. Ersoy, *Klazomenai Teos and Abdera: Metropoleis and Colony. Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera, 20-21 October 2001*: 133-161. Selanik: University Studio Press.
- ROBERT, Louis
1937 *Etudes Anatoliennes*, Paris: Edit de Boccard.
- ROTROFF, Susan ve John McK. CAMP
1996 "The Date of the Third Period of the Pnyx", *Hesperia* 65/3: 263-294. Massachusetts: Harvard University Press.
- RUGGIERI, Vincenzo ve Franco GIOARDANO
2003 "La città di Alakışla". V. Ruggieri (derleyen), *Il Golfo di Keramos: dal tardo-antico al medioevo bizantino*: 153-223. Rubbertino: Soveria Manelli.

- SENECA
1971 *Naturalles Questiones I*, (çeviren) E. H. Warmington. Londra: Loeb Classical Library.
- SPANU, Marcello
1997 *Keramos di Caria. Storia e Monumenti*. Roma: "L'Erma" di Bretschneider.
- SPARKES, Brian. A. ve Lucy TALCOTT
1970 *The Athenian Agora 12: Black and Plain Pottery of the 6th, 5th, 4th Centuries B.C.* Glückstadt: J.J. Augustin.
- VANDERPOOL, Eugene, James R. McCREDIE ve Arthur STEINBERG
1962 "Koroni: A Ptolemaic Camp on the East Coast of Attica", *Hesperia* 31/1: 26-61. Massachusetts: Harvard University Press.
- ZIMMERMANN, Martin
1992 *Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens*. Bonn: R. Habelt.

EK 1: IDYMA ARKEOLOJİK KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTER LİSTESİ 2005

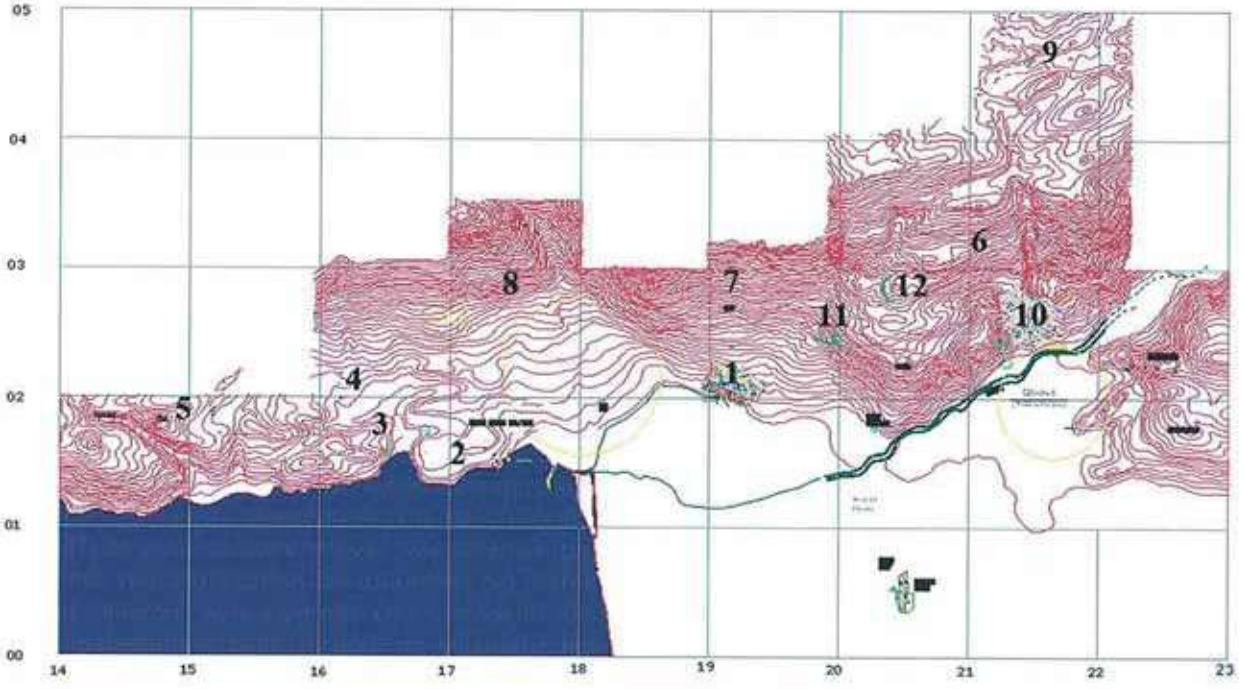
Envanter no.	Yeri/ mevkisi	Türü/ adı
N20.A8.20	Sırnacak	siperlik/ siperlik
N20.A8.21	Maden İskelesi	sarnıç/ sarnıç
N20.A8.22	Sakar	kule/ çiftlik kule
N20.A8.23	Sakar	mezar/ kaya mezarı
N20.A8.24	Çöplük	kule/ çiftlik kule
N20.A8.25	Kale	duvar/ duvar
N20.A8.26	Çöplük	kule/ çiftlik kule
N20.A8.27	Obruk	kule/ çiftlik kule
N20.A8.28	Obruk	kule/ çiftlik kule
N20.A8.29	Derince	kule/ askeri kule
N20.A8.30	Bitli	kule/ askeri kule

DÜZELTİ TÜBA-KED 4 (2005): 7-21.

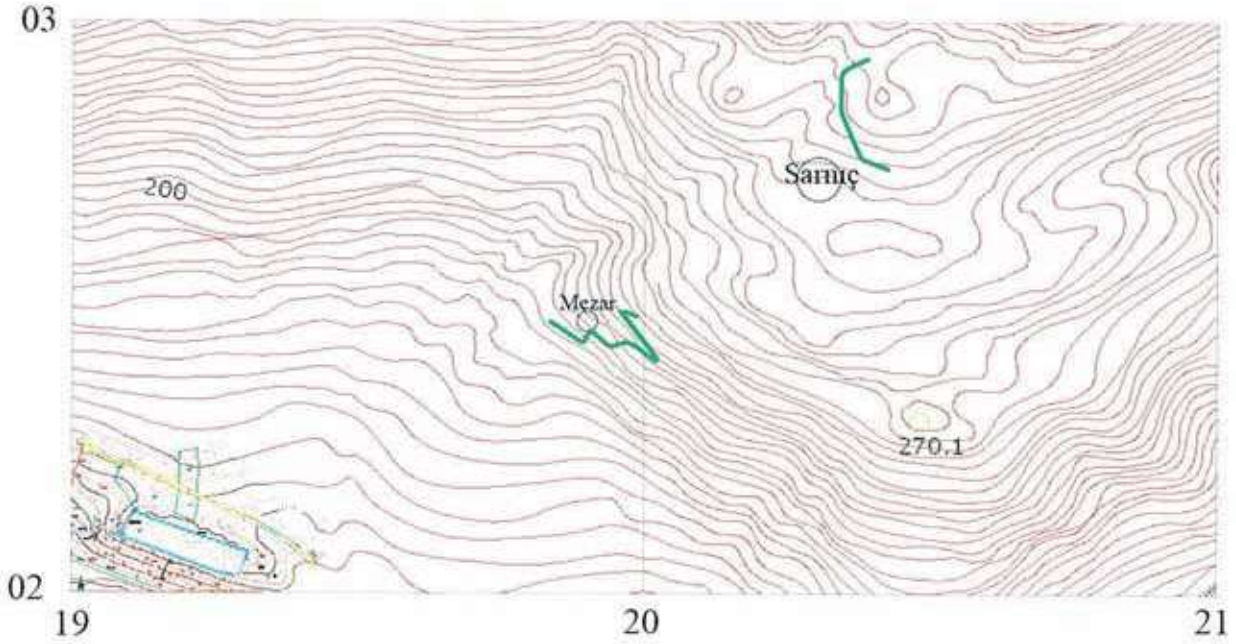
TÜBA Kültür Envanteri Dergisi'nde yayınlanan her yazının son hali yazarları tarafından görülmektedir. Buna karşın dergimizin 4. sayısında sayın Kaan İren ve sayın Mehmet Gürbüz'er'in makalesinde bazı yanlışlar dergi yayınlandıktan sonra görülmüştür. Okurlarımızdan özür dileyerek aşağıdaki doğru yanlış cetvelini yayınlıyoruz.

	YANLIŞ	DOĞRU
sayfa 7 dipnot	* Yrd. Doç. Dr. Kaan İREN (Proje Yürütücüsü); Dr. Mehmet GÜRBÜZER (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü MUĞLA.	* Yrd. Doç. Dr. Kaan İREN (Proje Yürütücüsü); Arş. Gör. Mehmet GÜRBÜZER (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü MUĞLA.
sayfa 16, sütun 2	26. (lev. 8: şek. 33): Gökova, Tümsek Mevkii. AAV52. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 22.2 cm, Y: 2.6 cm Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/6) kil. Yüksek, omurgalı ağız profiline sahiptir. MS 6. yy'ın ilk çeyreği (M. Gürbüz'er) (krş. Hayes 1992: 154, res. 33/5).	26. (lev. 8: şek. 33): Gökova, Tümsek Mevkii. AAV52. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 22.2 cm, Y: 2.6 cm Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/6) kil. Yüksek, omurgalı ağız profiline sahiptir. MS 6. yy'ın ilk çeyreği (krş. Hayes 1992: 154, res. 33/5). (M. Gürbüz'er)
sayfa 20, sütun 2	PAARMANN, B. 2004 "Geographically Grouped Ethnics in the Athenian Tribute Lists", <i>Once Again: Studies in the Ancient Greek Polis:77-110.</i> editör: T. H. NIELSEN, (Historia Einzelschriften 180). Münih: Franz Steiner Verlag. Ἰδρυματὶς Παιδαγωγικῆς Ἑκπαίδευσης τοῦ Ἰδρυματὶς κοινὸν τοῦ Ἰδρυματὶς	PAARMANN, B. 2004 "Geographically Grouped Ethnics in the Athenian Tribute Lists", <i>Once Again: Studies in the Ancient Greek Polis:77-110.</i> editör: T. H. NIELSEN, (Historia Einzelschriften 180). Münih:Franz Steiner Verlag.
sayfa 21, sütun 2	WURSTER, William W. ve M. WÖRRLE 1978 "Die Stadt Pınara" AA.: 74-101.	WURSTER, William W. ve M. WÖRRLE 1978 "Die Stadt Pınara" AA: 74-101.

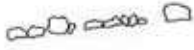
Levha 1

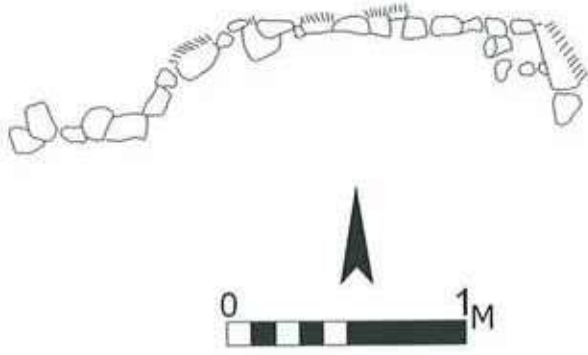
Şek. 1. Envanter çalışması yapılan noktaları gösteren harita (AutoCAD). (1. Kale, 2. Orman İşletmesi Bölge Şefliği, 3. Çöplük, 4. Obruk, 5. Derince, 6. Sırıncak, 7. Sakar, 8. Bitli, 9. Kutlu Doğum Ormanı, 10. İdyma, 11-12. Osmanlı devrine ait taş döşemeli yol).

Şek. 2. Sakar Tepesinde, Osmanlı devrine ait taş döşemeli yol.

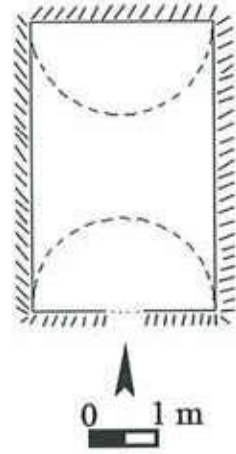
Şek. 3. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisindeki üç apsisli kilise (env. no: N20.A8.13).

Şek. 4. Orman İşletmesi Bölge Şefliği, tonozlu sarnıç.

Şek. 5. Orman İşletmesi Bölge Şefliği, Bizans devri tonozlu yapı.

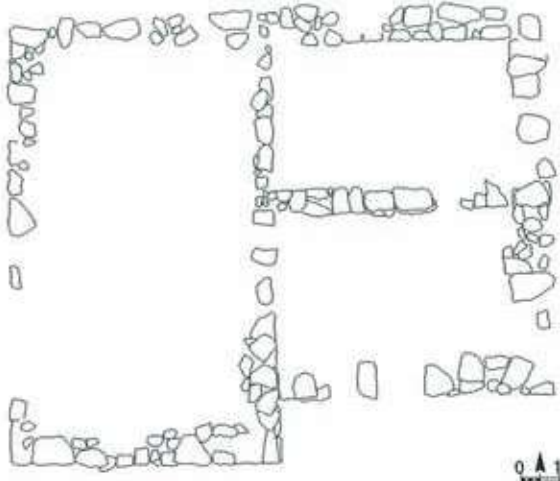

Şek. 6. Çöplük mevkiindeki çiftlik binası (env. no: N20.A8.26).

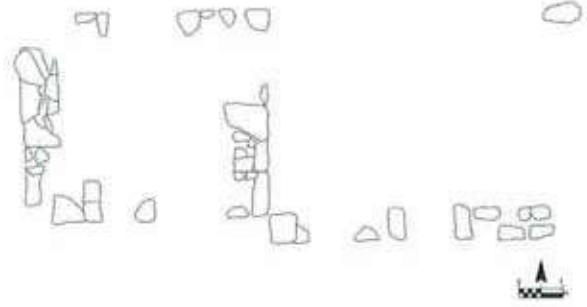

Şek. 7. Obruk mevkiinde, kuzey-güney doğrultulu bir duvar.

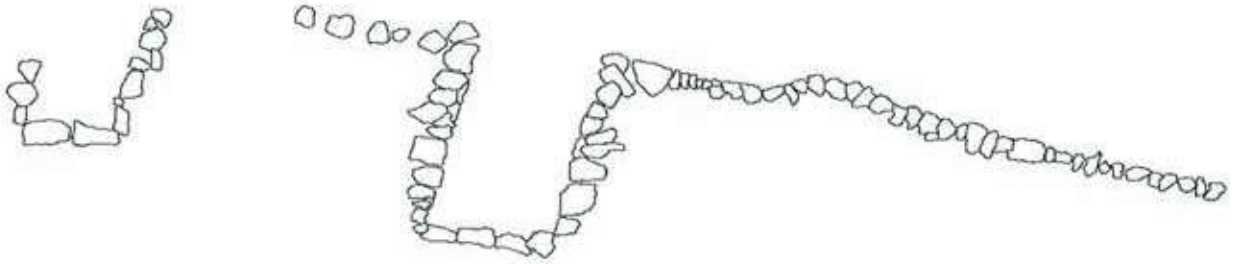
Levha 3

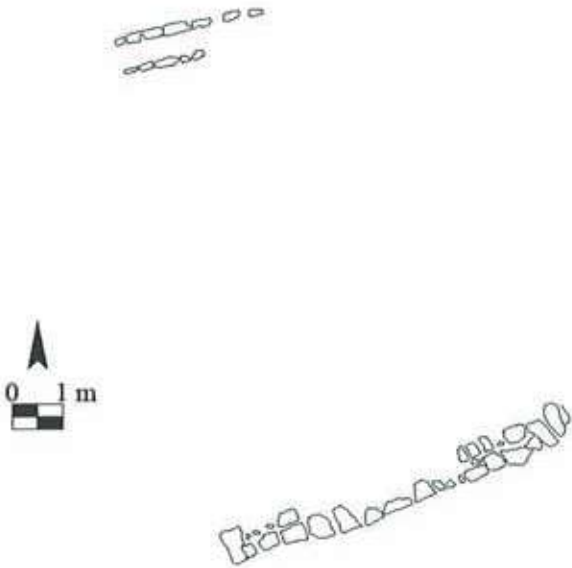
Şek. 8. Obruk mevkiindeki dörtgen planlı bina
(env. no: N20.A8.28).

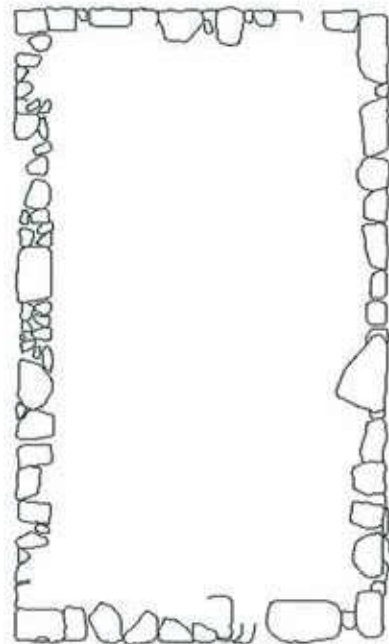
Şek. 9. Derince'deki askeri kule
(env. no: N20.A8.29).

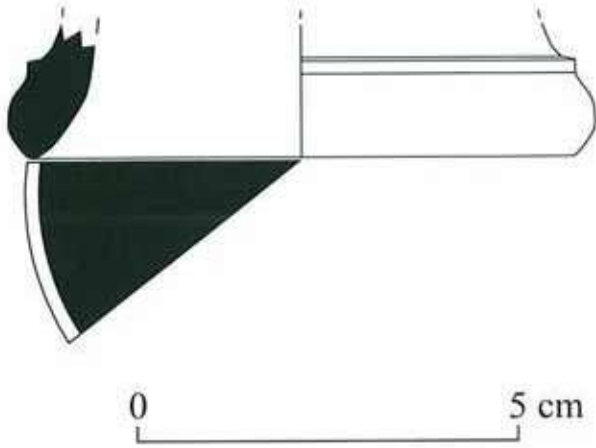
Şek. 10. Sırcıncağ, I. Dünya Savaşından kalan siper (env. no: N20.A8.20).

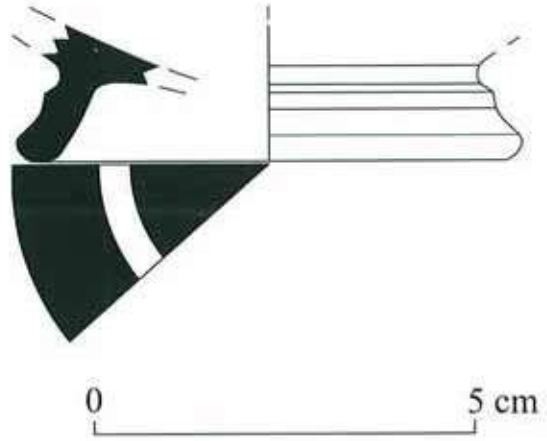
Şek. 11. Sakar Tepesinde tahrip edilmiş duvar ve kanal.

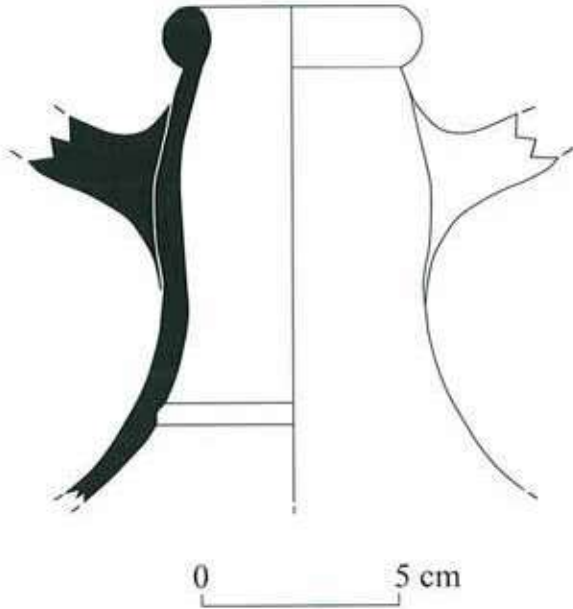
Şek. 12. Bitli mevkiinde büyük bloklardan yapılmış kule
(env. no: N20.A8.30).

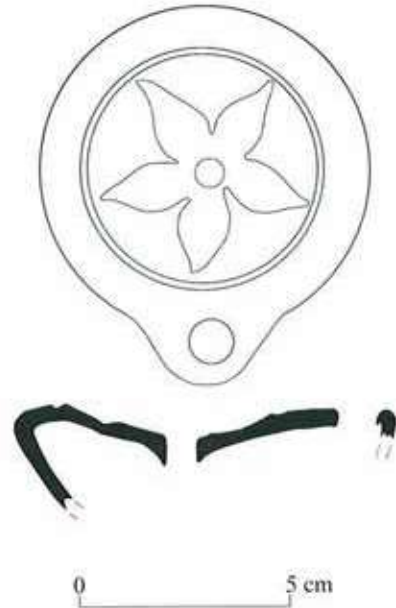
Şek. 13. Kale mevkiinde bulunan siyah firnis'li cup-skyphos kaide parçası.

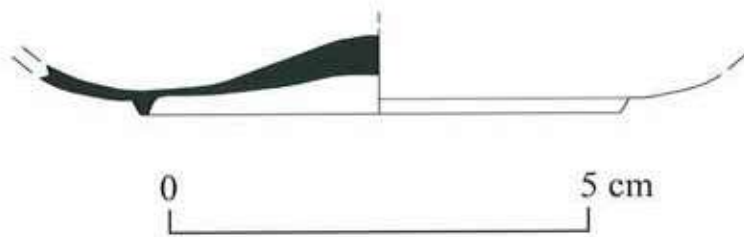
Şek. 14. Kale mevkiinde bulunan siyah firnis'li cup-kantharos kaide parçası.

Şek. 15. Kale mevkiinde bulunan amphora ağız-boyun parçası (bkz. res. 30).

Şek. 16. Kale mevkiinde bulunan kandil parçası (bkz. res. 31).

Şek. 17. Kale mevkiinde bulunan cam kâse kaide parçası (bkz. res. 32).

Levha 5

Res. 1. Envanter çalışması yapılan noktaları gösteren uydu fotoğrafı (1. Kale, 2. Orman İşletmesi Bölge Şefliği, 3. Çöplük, 4. Obruk, 5. Derince, 6. Sırnacak, 7. Sakar Tepesi, 8. Bitli, 9. Kutlu Doğum Ormanı, 10. İdyma).

Res. 2. Ortaçağ kalesinin güney eteğinin bitiminde doğu-batı doğrultulu, yer yer tahrip olmuş duvar kalıntıları.

Res. 3. Ortaçağ kalesinin kuzeyinde büyük bir yapıya ait streobates.

Res. 4. Gökova köyünün girişinde defineciler tarafından yeni açılmış bir mezar.

Res. 5. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisindeki kiliseden (env. no: N20.A8.13) ayrıntı.

Res. 6. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisindeki tonozlu sarnıç.

Res. 7. Bizans devrine ait tonozlu yapı.

Res. 8. Bizans devrine ait tonozlu yapının sıvalı iç kısmı.

Res. 9. Çöplük mevkiindeki çiftlik binası (env. no: N20.A8.26).

Res. 10. Yüzeyde bulunan boynuz biçimli amphora kulbu.

Res. 11. Obruk mevkiindeki duvarlar (env. no: N20.A8.27).

Res. 12. Obruk mevkiinde, kuzey-güney doğrultulu bir duvar.

Res. 13. Obruk mevkiindeki dörtgen planlı bina (env. no: N20.A8.28).

Levha 7

Res. 14. Derince'deki askeri kule (env. no: N20.A8.29).

Res. 15. Sırnacak Tepe'de, 1. Dünya Savaşı'ndan kalan siper (env. no: N20.A8.20).

Res. 16. Sakar Tepesinin zirvesinden kuzeye doğru uzanan yamaçta, tahrip olmuş yapı kalıntısı (env. no: N20.A8.22).

Res. 17. Sakar Tepesindeki yapının batısındaki kanal.

Res. 18. Sakar Tepesindeki yol.

Res. 19. Sakar Tepesindeki yolun kaya parçalarıyla kapanan kısmı.

Res. 20. Sakar Tepesindeki kaya mezarı (env. no: N20.A8.23).

Res. 21. Sakar Tepesinde, apsis formunda bir niş.

Res. 22. Akyaka-Marmaris yolunun sol tarafında bir prese ait blok taş.

Res. 23. Bitli mevkiinde büyük bloklardan yapılmış kule (env. no: N20.A8.30).

Res. 24. Yücelen Otelin park yeri girişindeki antik sütun tamburu ve buğday öğütme çarkı.

Res. 25. Yücelen Otelin park yeri girişindeki Bizans kilisesi pencere sütunu.

Res. 26. İskele mevkiinde, iskele babası olarak kullanılmış İon sütunu.

Res. 27. İskele mevkiinde, iskele babası olarak kullanılmış Bizans sütunu.

Res. 28. İskele mevkiinde, beton iskeledeki devşirme taşlar.

Levha 9

Res. 29. İskele mevkiinde Bizans kilisesine ait olabilecek bir pencere sütunu.

Res. 30. Kale mevkiinde bulunan amphora ağız-boyun parçası (bkz. lev. 4; şek. 15).

Res. 31. Kale mevkiinde bulunan kandil parçası (bkz. lev. 4; şek. 16).

Res. 32. Kale mevkiinde bulunan cam kâse kaide parçası (bkz. lev. 4; şek. 17).